

eorum ac filios dedisse servis suis in prædam, qui zelaverunt zelum Dei.

R. Quod Deus dicatur Simeoni gladium dedisse ad eum modum, quo dedit postea Chananæis et Assyriis, ut divinæ justitiæ administri fessent ad punienda peccata, cum ipsi interim propterea non essent sceleris immunes.

Laudat itaque Judith vindictam ex parte Dei, qua Sichimitarum impuritas et violentia vindicata est; laudat et zelum pudicitiae, quem Simeon habuit contra stupratores; minime tamen laudat factum vel modum, quo zelum istum executus est.

Obj. II. Cap. XLVIII, 52, dixit Jacob ad Joseph: *Do tibi partem unam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio et arcu meo.* Atqui LXX per partem illam intelligunt *Sichimam*; ergo judicavit Jacob, hanc civitatem a se fuisse legitime comparatam: alias enim de ea non disposuisset, sed reddidisset eam hæredibus cum omnibus bonis ex ea ablatis.

R. Disting. min. LXX intelligunt per partem illam *Sichimam*, hoc est partem agri urbi sichimiticæ propinquam, quam emerat a filiis Hemor patris Sichem centum annis, cap. XXXIII, 19; concedo: intelligunt urbem sichimiticam; nego min. Porro quod partem illam agri post excidium sichimiticum derelictam Amorrhæi occupaverint, et Jacob eandem ab ipsis in gladio et arcu recuperaverit, probabiliter asseruimus supra ad caput XXIII.

Quod vero urbem Sichimam Jacob nunquam occupaverit, patet ex eo, quod statim post funestam illam cædem, ex ea regione discesserit; ut dicitur in sequentibus.

Obj. III. Licitum est ulcisci gravissimam tantæ familiæ illatam injuriam: imo et oppressores similes omni jure condemnantur.

R. Hoc esse plane licitum, dum vindicta non fit privata auctoritate, nec modus exceditur; cujus utriusque reos fuisse filios Jacob, satis ostensum est.

CAPUT XXXV.

Jacob familiam suam idolis expurgat, Deoque altare ædificat in Bethel, ubi rursus Israel appellatur. Moritur Rachel in partu Benoni, quem pater vocat Benjamin. Ruben incestum committit cum Bala concubina patris sui. Numerantur filii Jacob, cujus pater Isaac moritur.

QUÆSTIO UNICA. — AN HOC CAP. ALICUJUS PECCATI ARGUENDUS SIT JACOB.

Dico I. Qui omnia proximorum facta in sinistram solent partem detorquere, festucam, quam in oculo fratris sui se videre apprehendunt, trabem esse sibi imaginantur. Hinc calumniatores in Jacob innocentem rursus insurgunt; et quidem

1. Rabbini arguunt eum infidelitatis in Deum, quod votum suum, a viginti novem circiter annis Deo factum in Bethel, post suum in Chanaanitidem accessum, ad novem circiter annos distulisset, illectus fer-

tilitate terræ sichimiticæ: quamobrem Deum asserunt permisisse raptum Dinæ, et deprædationem sichimiticam, per filios suos attentatam; ut sic, irritatis Amorrhæis, vel invitus cogeretur terram illam deserere, et tendere in Bethel, votum suum expleturus.

2. Perpetuus Jacobi mastix Calvinus reflectens ad γ 2: *Abjicite deos alienos, qui in medio vestri sunt*, execrandæ idololatriæ arguit cum Rachele Jacobum. Hinc perspiciamus, inquit, quorsum tenderet furtum Rachelis; neque enim voluit patrem a superstitione retrahere, sed in ejus vitium successit: neque venenum hoc apud se continere, sed sparsit in totam familiam. Sic pessima contagione infecta fuit illa sancta domus. Unde etiam patet, quanta sit hominum ad impios et vitiosos cultus propensio, quando domestici Jacob, quibus pura religio tradita erat, tam cupide oblata idola arripiunt.

Nec vero prorsus inscius fuit Jacob: sed credibile est, nimis fuisse uxorium, ut sua indulgentia pestem domi tacitus aleret.

3. Seivit incestum Ruben primogeniti sui, qui tam impudenter thorum paternum temeraverat; et impium hoc crimen tacite dissimulavit; ergo et approbavit.

Dico 2. In nulla harum calumniarum vel nævus inveniri potest, qui Jacobo in culpam imputetur. Unde

R. ad 1, quod non nisi juxta Dei voluntatem tam diu (si tamen verum sit, quod diu prope Sichem moratus fuerit) in terra sichimitica permanserit, donec opportuna adesset occasio migrandi in Bethel, et explendi votum Deo factum: nam de impletionis illius dilatione nullatenus ipsum arguit Scriptura, sed potius promptam ejus insinuat voluntatem. Vix enim inter omnes illos mœrores et afflictiones apparuerat ei Deus, dicens γ 1: *Surge et ascende Bethel, etc.*, quin illico, γ 2, convocata omni domo sua, datoque mandato de abjiciendis diis alienis, etc., γ 3, dicat: *Surgite et ascendamus in Bethel, et faciamus ibi altare Deo, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, et socius fuit itineris mei.* Quam grata autem fuerit Deo hæc prompta voluntas, patet ex γ 5, ubi *terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, et non sunt ausi persequi recedentes.*

Quod autem additur, hæc de causa permissum esse raptum Dinæ, et deprædationem sichimiticam, parum putumque est figmentum rabbinicum; cum S. Bernard. tract. de 12 Grad. humilit., cap. XXIX, conformiter ad Scripturam, raptum illum refundat in Dinæ curiositatem; unde hic a Deo permitti potuit ad exemplum posteritatis, ut unde discerent virgines, quam sit periculosum vagari solas variisque se et incertis oculis objicere, etiam sine ulterioris mali intentione. Pari modo eadem et deprædationem Sichimitarum potius Deus permisit, ut filiis Jacob, tanquam instrumentis suæ justitiæ, uteretur ad puniendos impios Sichimitas.

Si vero quis velit, hæc partim permissa fuisse ad probandum justum Jacob, velut aurum in fornace.

facile manum dederō; licet in his et similibus occulta Dei judicia non esse inquirenda fatear.

Ad 2, nego suppositum, quod hic agatur de idolis Laban, quæ abstulerat Rachel; quia sic per annos circiter novem ea in familia sua latere vel ignorasset Jacob, vel tolerasset; quod de viro integerrimæ religionis, tot interea beneficiis divinis cumulado, dicere calumniosum est. Profecto crimen hoc ingens non tacuisset Moyses, qui vel apparentes etiam Jacobi nævos exacte notavit; imo nec dissimulanti pepercit Aaroni.

Dico ergo quod Jacob hic intelligendus sit de simulacris, quæ tum filii, tum domestici ejus ex Sichimitarum direptione abstulerant, eo quod ex pretiosa materia essent conflata.

Colligitur hoc 1. Quia vix mandatum dederat Jacob, et dederunt ei omnes deos alienos, quos habebant. Atqui non tam facile dedissent idola, si per novem circiter annos ea amassent et coluissent; ergo.

Colligitur 2. Quia dederunt ei omnes deos alienos; ubi videntur plura simulacra exprimi: atqui Rachel non abstulit plurima patris sui idola, cum omnia, iis insidendo, ipsa sola tegere potuerit.

Colligitur 3. Quia agitur hic de diis alienis, qui pretiosas habebant in aures in auribus eorum: atqui de similibus inauribus nihil meminit Laban; ergo non agitur hic de idolis Laban.

Inst. I. Ergo prodigaliter egit Jacob, infodiendo subter terebinthum pretiosa ista monilia, quæ sui non coluerant.

R. Neg. sequelam; quia hoc faciendo, zelum ostendit religionis, prudenterque præcavit, ne quis suorum per ea postmodum forsitan seduceretur.

Inst. II. Quidni potius ea destructa, vel sibi, vel Deo applicuit? Sicuti postea David tulit coronam de capite Melchom idoli Ammonitarum, sibi que inde fecit diadema; et sicuti spolia regum Syriæ quos debellaverat (inter quæ aliqua verisimiliter idolorum templis deservierant) ad fabricam et usum templi destinavit.

Respondet Abulensis: Noluit illud aurum vel argentum in aliam formam conversum accipere, ut quod semel dictum fuerat cultui dæmonum, nunquam applicaretur ad usum hominum.

Respondet Salvianus, quod hoc videantur ex abundantia fervoris, potius quam ex necessitate factum. Interim melius forsitan

Respondetur, quod facere hoc potuerit Jacob, ut vel sic ostenderet quantum sibi displiceret temerarium et injustum utriusque filii sui in direptione sichimiticæ facinus. Ex quo disparitas eruitur hæc, quod prædam Ammonitarum justo sibi bello comparasset David; Jacob autem existimaret spolia Sichimitarum nullo sibi jure deberi.

Ad 3 dico, quod Jacob praxim sit imitatus prudentium, qui filiorum et subditorum peccata ad tempus dissimulant, dum vel majora patiuntur, vel ex correctione acerbiora timent secutura mala, ut magis

S. S. XXVI.

sedato animo, et majori cum fructu postea corrigant quod erat corrigendum.

Porro in mediis tunc doloribus versabatur Jacob, tum ob molestias viarum, tum ob amissam dilectissimam suam Rachelem, in partu Benjamin extinctam. Ex altera autem parte metuere poterat ferocitatem incestuosi filii sui primogeniti Ruben, quem punivit exemplariter in fine vitæ; ut patet ex cap. XLIX, 5 et 4.

CAPUT XXXVI.

Duces et reges ex Esaü prognati recensentur, tum ut constet non fuisse irritam promissionem Dei, cap. XXV expressum: Duo populi ex ventre tuo dividentur; tum etiam ut ostendatur, benedictionem Isaaci cap. XXVII datam Esaü, reipsa fuisse adimpletam.

QUÆDAM RESOLVUNTUR. — Petes 1. an uxores, quas hic legitur accepisse Esaü, duxerit post mortem patris sui.

R. negative, et dico cum S. P. Aug. Q. 118 in Gen. *Quod post narrationem mortis Isaac narratur quas uxores Esaü acceperit, et quos creaverit [sive quos genuerit filios] recapitulatio intelligenda est: neque enim post mortem Isaac fieri cæpit, cum jam essent Esaü et Jacob centum viginti annorum. Nam eos sexagenarius suscepit, et vixit omnes annos vitæ suæ centum octoginta.*

P. 2. an uxores, de quibus hic agitur, sint eadem quæ recensentur supra, cap. XXVI et XXVIII.

R. Probabiliter affirmative. Quare observa, quod pluribus nominibus olim tum viri, tum feminae appellarentur: unde hic γ 1, Esaü vocatur *Edom*, et alibi *Seir*; quod bene notandum, ut conciliari queat genealogia hoc cap. proposita cum eis quæ dicuntur I Paralip. I, 36 et seqq. Itaque uxor Esaü quæ hic vocatur *Ada, filia Elon Hethæi*, eadem cap. XXVI, 34, vocatur *Judith, filia Beerî Hethæi*: et quæ hic vocatur *Oolibama, filia Anæ*, ibi vocatur *Basemath filia Elon*. Rursus quæ hic vocatur *Basemath*, illa cap. XXVIII, 9, vocatur *Maheleth*.

P. 3. quomodo hic γ 6 dicatur Esaü post mortem patris sui Isaac abiisse de terra Chanaan, et habitasse in monte Seir, et recessisse a fratre suo Jacob.

Videndum, inquit Estius, quomodo hic locus non repugnet cap. XXXII, ubi dicitur Jacob rediens ex Mesopotamia misisse nuntios ad fratrem suum in terram Seir, in montem Edom; item cap. 33, ubi dicit Jacob se secuturum vestigia Esaü, donec veniat in Seir, imo et Esaü reversus dicitur illo die, itinere quo venerat, in Seir; quomodo igitur hic tamen dicitur a fratre suo recessisse, et habitationi suæ delegisse montem Seir?

R. cum S. P. Aug., Q. 119 in Gen.: *Esaü postquam in Mesopotamiam frater ejus abscessit, noluit habitare cum parentibus suis, sive ex illa commotione, qua dolebat se benedictione fraudatum, sive aliqua causa, vel uxorum suarum, quas odiosas esse videbat parentibus, vel qualibet alia.* Abiit ergo in Idumæam, sed non animo stabiliter permanendi. Deinde post reditum Jacob

(Nouf.)

fratris sui, facta inter eos concordia, reversus est et ipse ad parentes [in terram Chanaan], et cum mortuum patrem simul sepelissent, quia eos plurimum ditatos terra illa, sicut scriptum est [hic γ . 7] minime capiebat, accessit rursus in Seir, et ibi propagavit gentem Idumæorum atque sedem stabilem fixit.

Discessit ergo, non coactus armis Jacobi, ut Judæi somniant, sed sponte propter gregum copiam; in hoc imitatus consilium avi sui Abraham, qui eadem de causa separavit se a Loth nepote suo. Factum est autem hoc nutu divino, ut terra Chanaan Jacobo cederet, et posteris ejus, quibus promissa fuerat.

Circa genealogiam Esaü nota, quod hoc cap. usque ad γ . 15, recensentur ejus posteri nude et sine addito; γ . autem 15, duces; γ . vero 31, reges; rursus γ . 40, duces: quia primo Idumæi amplexi sunt regimen aristocraticum, deinde monarchicum, postea rursus aristocraticum. Porro tam duces, quam reges habuerunt electivos: unde regni successores ponuntur, non defunctorum filii, sed alii; ut observat Abulensis, et etiam hic satis liquet ex γ . 32 et sequentibus.

Observe ulterius, quod duces qui hoc cap. enumerantur ante reges, tam ex filiis Esaü quam ex Horræis, non successerint sibi mutuo, sed multi eorum simul vixerint, atque non terram Seir integram, sed partes seu urbes in particulari gubernarint; ita ut et duces simul fuerint de Horræis et filiis Esaü, v. g., Lotan frater Thamnæ de Horræis dux fuit, similiter et Eliphaz primogenitus Esaü eodem tempore dux fuit, sed quisque in regionibus suis. Ubi vero prævaluerunt filii et nepotes Esaü, expulsis Horræis, electus est rex ex posteris Esaü.

Observe denique, quod saltem duces, qui hic recensentur post reges, non videantur in terra Edom regnasse ante mortem Moysis. Ratio est, quod anno 40 post egressum de Ægypto, quo mortuus est Moyses, Idumæi adhuc haberent regem; ut liquet ex cap. XX libri Numerorum: ergo duces illi qui fuerunt post reges, regnaverunt in terra Edom post mortem Moysis. Ex quo ulterius sequi videtur, finem hujus cap. non a Moyse scriptum, sed ab aliquo alio hagiographo adjunctum fuisse; probabiliter ab Esdra, qui post captivitatem Babylonicam Scripturæ libros restauravit, et in ordinem redegit.

CAPUT XXXVII.

Joseph accusans fratres apud patrem, visaque somnia narrans, fratrum odium in se concitat, adeo ut ipsi necem machinentur; sed liberat eum Ruben: suadente autem Juda, venditur Madianitis, et ab his Puthiphari in Ægypto.

QUESTIO UNICA. — QUOMODO VERIFICENTUR DUO SOMNIA JOSEPH.

Orditur hic Moyses historiam Joseph, quam præ cæteris prosequi debuit, quod ex hac pateat occasio cur postea filii Israel in Ægyptum abierint, ipsaque

sit quasi filium et connexio præcedentium et sequentium. Interim

Nota 1. Quod dum in nostra Vulgata dicitur γ . 2: Joseph, cum sedecim esset annorum, pascebat gregem, apud chaldæum vero, hebræum et LXX: septemdecim annorum, nulla sit contradictio: expleverat enim annum decimum sextum, et inchoaverat decimum septimum. Et hoc sensu dicit S. P. Aug. Q. 122 in Gen.: Joseph autem decem et septem annorum erat, pascens cum fratribus oves.

Nota 2. Ubi dicitur: Et erat cum filiis Balæ et Zelphæ uxorum patris sui; quod videatur Jacob gregum curam divisisse, ita ut partem unam curarent sex filii Liæ, alteram quatuor filii ancillarum; quibus Josephum adjunxit, quia non tam ægre ferebant isti natu minorem sibi præferri.

R. et dico: Duo sibi somnia contigisse narrat Joseph γ . 6, 7 et 9, dicens: Audite somnium meum quod vidi: Putabam nos ligare manipulos in agro: et quasi consurgere manipulum meum, et stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.... Vidi per somnium quasi solem, et lunam, et stellas undecim adorare me. Hæc sua somnia Joseph non legitur interpretatus, sicut postea est interpretatus somnium Pharaonis; tum quod non videatur ei Deus ejus somniorum adhuc intelligentiam eo tempore revelasse, ne forte efferretur in superbiam; tum etiam, quia satis obvium erat patri et fratribus ex ingenii sagacitate conjecturare, quid ea somnia sibi vellent. Circa verificationem autem istorum somniorum tria potissimum occurrunt, quæ cum eventu minus coherere videntur:

1. Quomodo potuerit Joseph videre fratrem suum Benjamin manipulos cum aliis fratribus ligantem, eum hic adhuc esset puerulus, et verisimiliter in cunis vagiret.

2. Qui fieri potuerit ut Jacob, sub solis symbolo, visus sit filium suum adorare; cum hoc ex Scriptura erui posse non videatur.

3. Qua ratione inter futuros Josephi adoratores recensentur mater ejus, quæ ante habitum illud somnium e vivis excesserat.

Verumtamen quod primum attinet, facilis est responsio: quia eventus illius somnii non spectabat præsentem, sed futurum Josephi statum: porro Benjamin (ut refertur cap. XLIII) cum cæteris fratribus Josephum, dum erat in Ægypto pro-rex, adoravit; ergo et manipulos ejus dici potuit coram manipulo Josephi procubuisse.

Secundum quoque non magnam patitur difficultatem: quanquam enim patri suo in Ægypto venienti Joseph potius honorifice occurrerit, quam ab eo fuerit adoratus; nihilominus antequam Jacob sciret Joseph esse Ægypti principem, eum veneratus est, dum eodem cap. XLIII, per filios suos ei munera misit (quæ sine adoratione offerri non solent) et quidem totius familiæ suæ nomine, adeoque etiam uxoris vel uxorum, si quæ tunc superessent: de quo non constat. Præterea cum filii Jacob a Joseph interrogaren-

tur, antequam fratrem suum agnoscerent, an pater ipsorum adhuc viveret: responderunt γ . 28: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit; et incurvati adoraverunt eum; utique non nomine tantum proprio, sed etiam paterno.

Tertium vero majorem patitur difficultatem; cujus tamen eventum, uti et præcedentis, confirmat S. Chrysost. hom. 66 in Gen. exponens hæc verba c. XLVII, 31: Adoravit Israel Deum conversus ad lectuli caput (quæ LXX, et Apost. Heb. XI, 21, sic referunt: Adoravit fastigium virgæ ejus): Vide senem (inquit) decrepitulum patriarcham adoratione in Joseph honorem declarare, et reipsa implere visionis eventum. Quando enim narravit Joseph visionem, dicit: Numquid ego, et mater tua veniemus, et adorabimus te super terram?

Deinde inquirens, quomodo somnium illud impletum esset in matre, quæ jam ante defuncta erat, subjungit: Perpetuus Scripturæ mos est, a magis principali totum significare. Quoniam igitur caput mulieris vir est, cum adoravit caput, manifestum est quod corpus totum caput sequebatur. Si enim pater hoc fecit, multo magis illa, nisi ex hac vita prærepta fuisset, hoc fecisset. Quibus verbis significat quod Jacob non quidem adoraverit propriam Josephi personam, sed eminentem in eo regiam dignitatem; atque idem virtualiter equidem Rachel præstiterit.

Obj. I. Rachel jam mortua erat, cum somnium illud referret Joseph; ergo nequidem verba Jacob: Numquid ego, et mater tua, et fratres tui adorabimus te super terram? potuerunt stare cum somnii præfati eventu.

Respondent Oleaster, Cajetanus aliique vetustiores interpretes (ut refert Lyranus) neg. assumpt. contenduntque Rachelem tunc temporis adhuc fuisse in vivis. Verum (inquit idem Lyranus) directe repugnat textui Scripturæ, Rachelem tunc fuisse in vivis: nam in præsentis cap. dicitur, quod Joseph missus fuerit de Hebron a patre ad visitandos fratres suos.

Ex quo patet, quod ibidem manebat Jacob quando Joseph fuit venditus: atqui Rachel fuit mortua, antequam Jacob venerit in Hebron ad patrem suum Isaac; ut patet ex cap. XXXV: ergo Joseph venditus est post mortem matris suæ.

Insuper hic dicitur Joseph vidisse undecim stellas adorantes se (qui erant undecim fratres ejus) et consequenter jam natus erat Benjamin: atqui tamen in nativitate Benjamin mortua est Rachel; ut liquet ex cap. XXXV, 18: ergo somnium Joseph et venditio ejus facta sunt post mortem Rachelis.

Hæc autem omnia approbat Pererius enarrans omnes stationes Jacob a suo e Mesopotamia exitu usque ad accessum ad patrem; ex quibus ostendit mortuam tunc fuisse Rachelem. Relicta igitur auctorum illorum responsione, insistendum potius antea allatæ S. Chrysost. explicationi.

Obj. II. S. P. Aug. ingenue fatetur se non posse juxta sensum historicum questionis hujus exitum reperire: ait enim Q. 123 in Gen.: Nisi in aliquo mysterio dictum hoc accipiatur, quomodo potest intelligi de

matre Joseph, quæ jam erat mortua? Quinimo et Joseph a patre suo fuisse adoratum, negat ibidem; ergo ad verificandum hoc somnium cum S. P. potius ad mysterium est recurrendum, adeo ut Joseph Christum repræsentaverit, in cujus nomine omne genu flecteretur, etc.

R. S. P. tantum recurrere ad mysterium, ut verificetur quod mater Josephi eum adoraverit in propria persona; idque patet ex verbis quæ subjungit: In Christi ergo persona facile intelligi potest etiam de mortuis, secundum illud quod dicit Apostolus (ad Philip. II), quia donavit ei nomen quod est super omne nomen; ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum. Verum hæc nihil obstare videntur quominus dicatur, hoc somnio significatum fuisse, quod Joseph ad tantam evehendus esset dignitatem, ut comparatione conditionis, in qua erant fratres et parentes ejus, ab illis merito foret adorandus; cum et ab Ægyptiorum principibus fuerit adoratus.

Quandiu igitur fratres eum non cognoscentes adoraverunt, sic et pater et mater, si in Ægypto venissent ad ignotum, eundem venerati fuissent. Hoc autem modo, si non proprie, manet equidem metaphorice verus sensus litteralis, idque stante somnii eventu.

Cæterum quod addit S. P. de adoratione patris, nihil quoque urget, cum tantum agat de tempore quo filium suum convenit in Ægypto: cum interim certum sit quod eum antea per filios adoraverit. Patet hæc solutio rursus ex ratione quam addit: Quia, inquit, nec pater eum adoravit quando ad eum venit in Ægyptum.

Demum per matrem hic intelligunt aliqui vel Balam Rachelis ancillam, quæ Josephum educaverat, vel Liam; sed cum nulla sit certitudo quod alterutra tum supervixerit, videtur prioribus solutionibus potius insistendum.

Nec refert quod infra cap. XLIV, 20, ad Josephum dicat Judas: Ipsum (Benjamin scilicet) solum habet mater sua; quia per illa verba tantum intendit significare quod ex duobus filiis Rachelis solus Benjamin superesset; uti patet ex textu Hebræo, in quo ita habetur: Remansit solus matris suæ. Et sane si per matrem Benjamin Judas intellexisset Balam aut Liam, non potuisset dicere: Ipsum solum habet mater sua, quandoquidem Bala et Lia alios filios, et quidem proprios seu naturales, haberent.

CAPUT XXXVIII

Judas generat Her et Onan, quos Deus ob nefandum peccatum morte plectit. Tamar dolose ex Juda concipit, gignitque Phares et Zaram.

QUESTIO PRIMA. — AN EA, QUÆ HIC NARRANTUR DE JUDA EJUSQUE FILIIS AC NURU, CONTINGERE POTUERINT TEMPOREMEDIUM INTER VENDITIONEM JOSEPH, ET DESCENSUM JACOBI IN ÆGYPTUM.

Apposite, quamvis ex abrupto, Moyses hic interse-